

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Terugkeer van de native: 'echte' of 'onechte' Nederlander?

Duyvendak, J.W.; Kesic, J.

Publication date

2023

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Duyvendak, J. W. (null), & Kesic, J. (null). (2023). Terugkeer van de native: 'echte' of 'onechte' Nederlander?., . <https://www.socialevraagstukken.nl/terugkeer-van-de-native-echte-of-onechte-nederlander/>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Terugkeer van de native: 'echte' of 'onechte' Nederlander?

Burgerschap Publieke omgangsvormen

Het boek The Return of the Native onderzoekt de terugkeer van nativisme. Auteurs Jan Willem Duyvendak en Josip Kesic schrijven over het veeltgemaakte onderscheid tussen 'echte' en 'onechte' Nederlanders.

Door **Jan Willem Duyvendak, Josip Kesic**
10 januari 2023

De woorden 'van vreemde smetten vrij' uit het voormalige Nederlandse volkslied uit 1816 blijken actueler dan ooit. Wanneer moslims in Nederland worden aangevallen op 'achterlijke opvattingen en gebruiken', dan wordt dat al snel gezien als een vorm van islamofobie. En dat is het ook: 'de' islam en 'de' moslims worden immers in heel algemene termen gediskwalificeerd. Maar wie beter kijkt, ziet dat er ook nog iets anders gebeurt. De suggestie is namelijk dat de islam – en moslims – vanwege hun opvattingen en gebruiken niet in Nederland thuishoren. Zo wordt er een onderscheid gemaakt tussen 'echte' Nederlanders (natives) en moslims, die dus nooit 'echt' Nederlands lijken te kunnen worden.

Aanval als verdediging

Iets vergelijkbaars gebeurde tijdens de discussies over Zwarte Piet. Hierbij was bij veel verdedigers van de zwartheid van Piet niet alleen sprake van virulent racisme, nogal wat witte Nederlanders vonden ook dat alleen zij het recht hadden om mee te praten over deze 'typisch Nederlandse traditie'. Die opvatting is ten diepste nativistisch, gebaseerd op het onderscheid tussen 'echte' (lees: witte) Nederlanders en gekleurde mensen die geen 'echte' natives zouden zijn.

Ook in de populistische aanvallen op 'de elite' gaat het om meer dan sociaaleconomische verschillen tussen 'de gewone man' en hogere klassen. 'De elite' wordt aangevallen omdat deze vervreemd zou zijn van de Nederlandse cultuur en omdat zij het Nederlandse volk zou verraden door het voortrekken van vreemdelingen. Daarmee wordt de elite als on- en anti-Nederlands weggezet. Ook het populisme gaat dus in nativistische snit gekleed.

Volwaardige medeburgers

Ons boek *The Return of the Native. Can Liberalism Safeguard Us Against Nativism?* laat de terugkeer van het nativisme zien: de gedachte dat het Nederlandse volk en zijn cultuur bedreigd worden door interne en ‘vreemde’ minderheden (zoals moslims, zwarte Nederlanders en de linkse elite). We ontkennen geenszins dat sprake is van islamofobie, racisme en populisme, maar we wijzen op twee kenmerken die deze vormen van uitsluiting delen:

[1] het fundamentele onderscheid tussen natives (oorspronkelijke, dus ‘echte’ Nederlanders) en niet-natives (vreemdelingen en vervreemden);

[2] deze niet-natives, hoewel een minderheid, vormen een bedreiging voor het Nederlandse volk en cultuur.

Het nativisme flirt vaak met demografische of geografische oplossingen (‘pleur op!’)

Hierdoor staat de positie van moslims, zwarte Nederlanders en de elite als volwaardige medeburgers op het spel, ondanks hun formele Nederlanderschap. Als zij in de ogen van nativisten niet ‘echt’ Nederlands zijn en dat ook moeilijk of zelfs nooit kunnen worden, waar ligt dan hun toekomst?

Het onderkennen van de nativistische kern van genoemde vormen van uitsluiting maakt meteen inzichtelijk dat Wilders’ uitspraak over minder Marokkanen geen *slip of the tongue* was, maar de logische uitkomst van het denken in termen van ‘echte’ en ‘onechte’ Nederlanders. Het nativisme flirt vaak met demografische of geografische oplossingen (‘pleur op!’).

Gradaties van nativisme

In ons boek laten we ook zien dat er gradaties van nativisme zijn, zowel in de mate dat groepen als bedreigend worden gezien als in de mate van uitsluiting. De bedreiging varieert van culturele vervaging of verandering tot demografische (lees: raciale) vermenging of vervanging. Uitsluiting kan tijdelijk zijn, met de belofte dat een groep door middel van integratie of assimilatie wel óóit Nederlands kan worden, of permanent, zoals in de hardnekkige gedachte dat de islam inherent incompatibel is met westerse waarden.

Waar nativisme altijd begint met symbolische uitsluiting van wat als wezensvreemd wordt ervaren, leidt het vaak tot fysieke uitstoting (denk aan pleidooien voor immigratieafname en emigratietoename).

We analyseren hoe zelfs Jesse Klaver politieke tegenstanders soms wegzet als ‘on-Nederlands’

Hoewel de mate en vorm van uitsluiting van net-niet, nog-niet, nooit-niet Nederlanders uiteenlopen, blijft de redenering in al deze gevallen nativistisch vanwege het centrale onderscheid tussen echte Nederlanders die zich bedreigd voelen en onechte Nederlanders die het gevaar vormen.

Rol van links

Dit nativistische frame is zo sterk dat ook linkse partijen hiervan gebruikmaken. Zo analyseren we hoe zelfs Jesse Klaver politieke tegenstanders soms wegzet als ‘on-Nederlands’. Ook heeft links zich laten meeslepen in eindeloze discussies over de Nederlandse identiteit en geschiedenis. Daarin werden liberale, progressieve waarden – zoals gelijkheid in termen van gender en seksualiteit – niet meer omarmd als universele waarden, maar als ‘typisch Nederlands’. Degenen van wie verondersteld wordt dat zij niet delen in deze waarden, worden vervolgens gediskwalificeerd als on-Nederlands en als ongewenst in Nederland.

De omarming van het nativistische narratief is in deze gevallen weliswaar bedoeld om radicaal-rechts de wind uit de zeilen te nemen, maar de tragische ironie wil dat dit – onbedoeld – bijdraagt aan de legitimiteit van datzelfde nativisme.

Wereldwijd fenomeen

Nativisme is natuurlijk niet enkel een Nederlands maar een wereldwijd fenomeen. Wij concentreren ons in het boek echter vooral op de ontwikkelingen in westerse, liberale landen. Naast Nederland krijgen Frankrijk en de Verenigde Staten aandacht. Op basis van de wetenschappelijke literatuur is de opkomst van het nativisme in deze landen namelijk opmerkelijk en onverwacht.

De beste verklaring voor de opkomst van nativisme is de succesvolle framing door radicaal rechts

Het heersende (en goedbedoelde) idee is dat de relatief gemakkelijke toegang tot burgerschap in Frankrijk en de VS (het *jus soli*-principe, waarbij kinderen geboren in die landen automatisch burgerschapsrechten krijgen) een blokkade opwerpt tegen het *Blut und Boden* van nativisten.

De VS zouden al helemaal van nativisme vrij moeten zijn, want naast de gemakkelijke toegang tot burgerschap beschouwt het land zichzelf immers als immigratiesamenleving, wat het categoriseren in termen van natives en non-natives minder waarschijnlijk zou maken. Echter, ook in Amerika en Frankrijk blijkt het nativisme aan het politieke oppervlak te komen. Zo is het Trumpiaanse narratief doordrenkt van de aversie tegen latino’s, moslims en de liberale elite. En Marine Le Pen laat niet na om te benadrukken dat moslims en zwarte Fransen geen echte Fransen zijn. Zij laat weinig subtiel weten dat zij niet kan juichen voor het huidige, zeer diverse, Franse voetbalelftal.

Ontoereikende verklaringen

In de terugkeer van het nativisme zit een dubbele ironie: terwijl hedendaagse nativisten het (koloniale) verleden op nostalgische wijze goedpraten of zelfs romantiseren, ervaren zij mensen uit voormalige koloniën (en andere niet-Europese regio’s) als een bedreiging van witte ‘inheemse’ Europeanen. Het nativisme op rechts heeft niet alleen linkse idealen gekaapt, maar ook antikoloniale retoriek.

Hoe te begrijpen dat ook in liberale democratieën het nativisme terug is (van nooit helemaal weggeweest)? In ons boek stellen we dat de gangbare verklaringen voor de opkomst van het nativisme (globalisering, migratie, toenemende diversiteit, neoliberalisme en economische crises, linkse ‘identiteitspolitiek’) ontoereikend zijn. Allerhande ‘objectieve’ factoren die vaak worden aangevoerd - zoals aantallen migranten - blijken weinig tot niets te verklaren.

Simplistische tweedeling

In plaats van te zoeken in deze objectivistische hoek constateren wij dat de beste verklaring voor de opkomst van het nativisme de succesvolle framing door radicaal rechts is. Deze framing reduceert allerhande ontwikkelingen tot een simplistische tweedeling tussen echte en niet-echte Nederlanders, waardoor alternatieve analyses en perspectieven (laat staan feiten!) naar de achtergrond worden gedrukt.

Hoewel links nooit aan de macht is geweest, we nooit bewust multicultureel beleid hebben gehad, en het woningtekort niet door vluchtelingen wordt veroorzaakt (maar door bewuste liberalisering), blijven nativisten met zulke historisch onjuiste claims het discours over identiteit en diversiteit succesvol beïnvloeden. Nativistische framing laat zien dat iets niet ‘waar’ hoeft te zijn, om politiek en maatschappelijk invloedrijk te zijn.

Alternatieven

De conclusie dat maatschappelijke of economische ontwikkelingen zich niet noodzakelijkerwijs vertalen in opkomst en bloei van het nativisme biedt overigens ook hoop voor diegenen die het nativisme willen weerstaan. Nativisme is geen noodzakelijke uitkomst van de recente geschiedenis. Er zijn altijd alternatieven. We hebben invloed op hoe wij de wereld (willen) zien en deze met anderen vormgeven.

In het laatste hoofdstuk van het boek ontwikkelen we een hoopvol perspectief waarin medeburgers niet worden weggezet als wezensvreemd, maar ingesloten in gedeelde praktijken van gelijkwaardige burgers. Niet makkelijk, wel mogelijk.

Jan Willem Duyvendak is hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Amsterdam en directeur van het Netherlands Institute of Advanced Study (NIAS-KNAW). Josip Kesic is promovendus aan de Amsterdam School for Regional, Transnational and European Studies (ARTES, UvA) en werkt als onderzoeker-docent bij Hogeschool Inholland. Jan Willem Duyvendak and Josip Kesic, met Timothy Stacey (2023). [The Return of the Native. Can Liberalism Safeguard Us Against Nativism?](#) (New York: Oxford University Press).

Foto: Rafiq Sarlie ([Flickr Creative Commons](#))